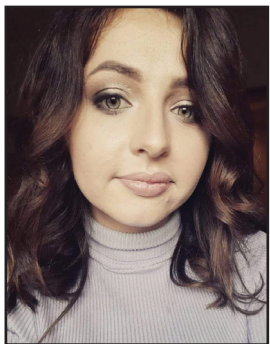

ОЛЕНА ДЕМ'ЯНІВНА ЗАКРИВИДОРОГА – БЕРЕГІНЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ БІБЛІОГРАФІЇ:

до 100-річчя від дня народження

Олеся ФЕТЬКО,

завідувачка сектора Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”
ORCID 0000-0003-0928-4823

Анотація. Висвітлено життєвий і творчий шлях Олени Дем'янівни Закривидороги (1923–2012), бібліографа Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету. Охарактеризовано віхи її трудової біографії, які збіглися з періодом становлення найбільшої бібліотеки Закарпаття.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, Олена Закривидорога, історія бібліографії Закарпаття, Ужгородський національний університет, бібліографічні показники,*

У 2023 році виповнюється сто років від дня народження Олени Дем'янівни Закривидороги. Її ім'я відоме не лише на бібліографічних теренах Закарпаття, а й по всій Україні. Багато років вона була головним бібліографічним фахівцем бібліотеки Ужгородського університету, слід її діяльності залишився в багатьох наукових дослідженнях, в першу чергу, в ґрунтовних біобібліографічних показниках.

Мабуть важко перерахувати всі людські якості, які були притаманні цій чудовій жінці. Усі, хто був особисто знайомий із Оленою Дем'янівною, не переставали дивуватись і захоплюватись її відданістю книзі, працьовитістю, умінням розділити з людьми і радість, і горе.

Мета нашого дослідження – відобразити вклад Олени Закривидороги в розвиток бібліографічної царини Закарпаття через призму її особистого та суспільного життя, що стали основою активного розвитку наукових досліджень. Бібліографічні розвідки О. Закривидоро-

ги стали успішними проектами університетської бібліотеки середини ХХ – початку ХХІ століття.

Постаті Олени Закривидороги приділяли увагу такі вчені Ужгородського університету, як М. Олашин, С. Федака, В. Падык, Л. Бабота, колеги Олени Дем'янівни – О. Почекутова, Л. Мельник, О. Люта та багато інших [6].

Олена Закривидорога народилась 6 липня 1923 року у багатодітній селянській родині, у мальовничому місті Мерефа Харківської області. Життєвий шлях Олени Дем'янівни не був уторованим і рівним. У її житті було немало труднощів, переживань, важких випробувань. Велика Вітчизняна війна, втрата матері та батька, смерть сестри та двох рідних братів... [1, с. 468].

Після закінчення семирічки Олена вступила у Харківський електротехнікум транспортного зв'язку, але війна не дозволила здійснити омріяний шлях – розпочалася Велика Вітчизняна війна і молодою дівчиною разом із двоюрідною сестрою Оленою вона записується добровольцем на фронт. Незважаючи на попередження військкомату про прийняття виваженого рішення та про важкі випробування, які постануть перед молодими дівчатами, вони наполягли на своєму і незабаром отримали відрядження до ВСП-302 (військово-санітарний поїзд) (пізніше ВСП-140).

За чотири роки неймовірно важкого і жахливого воєнного життя у військово-санітарному поїзді вона численними рейсами відправила сотні поранених в глибокий тил, часто перебуваючи під обстрілом ворога.

Улітку 1942 року, коли радянські війська відступили до Кавказу, 302-й поїзд зазнав трагедії – безглуздої і жорстокої. Вночі назустріч йому вилетів товарняк, тож катастрофа була неминучою. Уцілілі побрели навмання уздовж колії, поки не прибились до подібного 140-го поїзда, який пізніше був приписаний до 3-го Українського фронту. Географія цього поїзда починалась від міста Алма-Ати до Ромодану [2, с. 147].

Солдат війни О. Д. Закривидорога відпрацювала на перемогу від дзвінка до дзвінка. За подвиг і вагомі здобутки була нагороджена Орденом Вітчизняної війни II ступеня, 10 медалями, 2 пам'ятними знаками, неодноразово отримувала подяки від ректорів університету та директорів бібліотеки.

Після жаданої перемоги і повернення до рідного міста йде стежкою комсомольського ватажка – працює недовгі два роки піонервожатою

середньої школи № 47. Керівництво комсомольською молоддю швидко помітило старанність і високий інтелектуальний рівень молодого піонервожатої і направляє її на комсомольську роботу у Закарпатську область. Працює секретарем Воловецького окружного комсомолу Закарпатської області (1947–1950), замісником завідувача відділу Закарпатського обкому ЛКСМУ (1950–1953).

Попри всі труднощі згадує ці роки з піднесенням: обходила пішки кожне село, долаючи нерідко щодня по два десятка кілометрів, від села до села, від школи до школи, нерідко голодна, нічліг – на горищах сільських хат [3, с. 16].

Згодом за сприяння першого секретаря Воловецького окружного партії Юрія Ільницького. Олена Закривидорога переїжджає до Ужгорода.

На початку 50-х років Олена, відчуваючи певний брак знань, приймає рішення продовжити навчання, тому спочатку вчиться в Хустському педагогічному училищі, а згодом (у 1958 р.) продовжує навчання на відділенні російської мови та літератури філологічного факультету Ужгородського державного (зараз національного) університету.

До навчання, як і до будь-якої іншої справи, ставилася дуже відповідально, була одна із найкращих студенток на курсі і отримує диплом із відзнакою.

Відтоді її життя тісно переплітається із бібліотекою УжДУ, до якої вона приходить працювати у 1958 році. Свою бібліотечну діяльність розпочинає з довідково-бібліографічного відділу. Початок роботи збігся з бурхливим розвитком закладу, з активним і якісним формуванням книжкового фонду, організацією нових структурних підрозділів.

Кандидат філологічних наук, культурний діяч Закарпаття, книговидавець, журналіст, історик літератури Валерій Падык так писав про Олену Дем'янівну: «Завдяки їй та її колегиням бібліотека виросла із провінційного закладу в потужний регіональний науково-дослідницький центр. Патріарх закарпатської бібліографії – так називали її серед наукового середовища, перед якою знімали капелюх сотні науковців України» [3, с.16].

Олена Закривидорога пройшла більшість посадових сходинок: бібліограф, старший бібліограф, головний бібліограф, завідувач довідково-бібліографічного відділу, провідний спеціаліст... 45 років О. Закривидорога присвятила бібліотеці, яка стала для неї другою домівкою. Творчий доробок талановитої бібліографині включає в

себе значну кількість бібліографічних видань. Спробуємо коротко виділити найважливіші напрямки її бібліотечної діяльності. Нею стала розширена каталогізація фондів бібліотеки: поповнення каталогу крайовою картотекою, створення картотеки праць викладачів та співробітників Ужгородського університету, виокремлення картотеки «Історія УжДУ» (Ужгородського університету).

Протягом 33 років, разом із колишнім директором бібліотеки Оленою Почекутовою, Олена Закривидорога була організатором та керівником бібліотечно-бібліографічної освіти студентів-першокурсників Ужгородського університету. Олена Дем'янівна розробила і читала студентам лекції, проводила для них практичні заняття. А ще для студентів першого курсу філологічного факультету вела спецсеминар «Вступ до техніки наукової роботи», а для старшокурсників гуманітарних факультетів читала курс «Основи наукових досліджень». Усі заняття проходили на високому фаховому рівні й вони мали суттєві практичні результати [4, с. 5–10].

Колегиня і колишня учениця Олени Закривидороги Л. О. Мельник зазначає, що вона мала особливий дар – вміння сконцентрувати увагу на завданнях, які потребують негайного вирішення. Так, працюючи завідувачкою довідково-бібліографічного відділу, вона зосередилася на підготовці й виданні бібліографічних покажчиків, які високо оцінила університетська громадськість, сприяла удосконаленню бібліотечно-інформаційного обслуговування працівників університету [5, с. 210–213].

Особливою заслугою для університетської книгозбірні стала її бібліографічна діяльність. Олена Закривидорога була причетною до майже 30 бібліографічних видань. Серед них: «Юрій Іванович Венелін-Гуца» (1989 р.), «Основні друковані праці викладачів та науковців УжДУ» (1946–1991 рр.) (1991 р.), «Професор Я. І. Штернеберг» (1994 р.), «Наукова бібліотека Ужгородського державного університету за 50 років» (1997 р.) та багато інших [6].

Зупинимо свою увагу на найвагоміших виданнях. Одним із таких видань є «Олександр Духнович», який вийшов у світ у 1995 році, об'ємом у 282 сторінки. У цьому бібліографічному покажчику була здійснена спроба цілісного огляду літератури про життя та творчість письменника, педагога, громадсько-освітнього діяча Олександра Духновича, література систематизована в 15-ти розділах. У кожній бібліографічній роботі Олена Дем'янівна знаходила щось таке, що її захоплювало і вносило елементи творчості в дослідження. Творчим за-

хопленням для неї став пошук книг із автографом Олександра Духновича у фондах бібліотеки. 76 книг з автографами видатної особистості було віднайдено у відділі рукописів і стародруків бібліотеки [6, с. 133].

Не можемо оминати увагою і ювілейний збірник матеріалів «Скарбниця духовності» (1997 р.) об'ємом у 327 сторінок. Науковий збірник містить доповіді, повідомлення та спогади, виголошені на ювілейній конференції науковцями, бібліотечними працівниками. Матеріали збірника характеризують фонди та багатогранне життя бібліотеки. Наукова бібліотека Ужгородського університету – найбільша бібліотека на Закарпатті, саме тому у збірнику вміщено бібліографічний покажчик, що відтворює півстолітню історію університетської книгозбірні, відображає цікавий і непростий шлях бібліотеки та її досягнення завдяки клопіткій роботі зі збору інформації про життя книгозбірні. Плідно працюючи в царині бібліографії, скрупульозно і максимально повно укладаючи одноосібно або у співавторстві бібліографічні видання, Олена Дем'янівна допомагає багатьом науковцям знаходити необхідну інформацію, укладати списки використаної літератури, надавати вченим важливі і необхідні консультації. У підтвердження цієї думки нагадаємо тільки один із багатьох фактів її творчих зв'язків з відомими вченими.

Так, наприклад, Олена Дем'янівна Закривидорога тісно співпрацювала із видатною дослідницею-карпатознавцем – Оленою Рудловчак, яка мешкала в Словаччині, в місті Пряшеві. Їх знайомство відбулося у далекому 1992 році, але залишило глибокий слід для обох непересічних жінок. Вони доповнювали одна другу: від бібліотекарки-бібліографа Олена Рудловчак постійно могла отримати нові книги, статті, корисні поради, уточнення фактографічних матеріалів тощо. Листування двох Олен тривало більше 15-ти років, воно свідчило про теплі, дружні, довірливі стосунки літніх жінок, між якими було багато спільного і базувалось на однакових інтересах.

За цей час Оленою Дем'янівною було отримано понад сотні листів і листівок від Олени Рудловчак, із яких опубліковано близько 70 листів та фрагментів із листів. У повідомленнях до О. Рудловчак піднімалися питання щодо обміну книгами, періодичними виданнями, надавалася інформація з проблем карпатознавства тощо.

Про зворушливу дружбу двох талановитих людей свідчить багаторічне листування. Наводимо один із вже опублікованих листів: «Вельмишановна Олена Дем'янівна! Марія Олександрівна надіслала мені Ваш цінний подарунок – бібліографічний покажчик

праць викладачів та співробітників УжДУ. Сердечне спасибі за цю прекрасну роботу, спасибі що згадали мене і потішили своїм подарунком. Дуже потрібна для мене публікація: Подивляю вашу велику працьовитість, адже, як писала Марія Олександрівна, Ви опрацювали цей величезний матеріал у вільний свій час. Зі знанням справи укладений цей покажчик. Від щирого серця вітаю Вас з цією книжкою. Та бажаю Вам багато успіхів також у подальшій творчій роботі. Зичу Вам здоров'я і всього кращого. В мене прекрасні спогади на Вас і на роботу у вашій бібліотеці, в якій я знайшла багаті джерела для моєї роботи і добрих людей, які мені допомагали у цій праці. Прошу передавати привіт Вашим співпрацівникам.

Пряшів, 14.04.92,

З щирою повагою, О. Рудловчак».

(Оригінал листа прикріплено до бібліографічного покажчика «Основні друковані праці викладачів та співробітників Ужгородського державного університету (1946–1990 рр.).

Олена Дем'янівна була людиною, до якої завжди звертались із задоволенням студенти та викладачі, її можна сміливо назвати людиною енциклопедичних знань, якими вона щедро ділилася з тими, хто їх потребував.

Її кредо було – “про все знати” і знайти відповіді в книгах і в картошках на запитання усіх допитливих. Вона завжди хотіла скрізь побувати, побачити, встигнути, взяти участь, завжди можна було її зустріти на презентаціях книг, на зустрічах із відомими людьми, які відбувалися не тільки в університеті, але й в обласній, міській бібліотеках міста. Цікавий факт із життя: на всі заходи Олена Дем'янівна завжди брала будильник, – який подарували їй колеги, бо боялася згаяти час, адже потрібно було ще переглянути пресу, виконати безліч справ.

Не було участя роботи, до якого не була б прикладена її рука. Так, до прикладу, Олена Закривидорога була активною дописувачкою в газеті «Радянський студент», її публікації присвячені пропаганді книги, бібліотечно-бібліографічним знанням, ювілейним виставкам, громадським бібліотекарам тощо. Завжди із гордістю розповідала всім про своє місце роботи, а колегам постійно наголошувала: «Любіть, цінуйте те місце, де ви працюєте!» [7, с. 142]. Олена Дем'янівна була уважною до всіх працівників бібліотеки, пам'ятала, в кого і коли день народження, вітала і працівників, і їх рідних, вміла підібрати слова, що зачаровували душу кожного.

За її ініціативи в читальній залі бібліотеки проводяться перші «Рудловчаківські читання», «Гоголівські читання», святкування з нагоди 50-річчя бібліотеки університету, читацькі конференції, презентації книг тощо, на яких завжди людно, присутня інтелігенція міста, викладачі, студенти [8, с. 144].

Навіть перебуваючи на заслуженому відпочинку, вона не втрачала зв'язок із бібліотекою, який був постійним.

Олена Дем'янівна мала вразливу душу, тому володіла сильним почуттям справедливості. Звістка про трагічну смерть тодішнього ректора Ужгородського національного університету Сливки Володимира Юлійовича була сприйнята нею близько до серця. Вона підготувала папку-досьє, присвячену покійному ректору і трагічним обставинам його смерті. Зібрані матеріали, неначе сторінки життя людини, до якої Олена Дем'янівна мала найвищу довіру. Кожна стаття про нього була ретельно вирізана і підшита у папку. Скрупульозно зібраний матеріал був переданий до краєзнавчого відділу Наукової бібліотеки УжНУ.

Свій поважний юбілей – 85-річчя О. Д. Закривидорога зустріла в колі бібліотечної родини, адже за стільки років книгозбірня стала для неї її другою домівкою.

У 2010 році університетська бібліотека отримала нове приміщення у головному корпусі університету за адресою: м. Ужгород, вул. Університетська, 14. Нове приміщення площею 1700 кв. м, світлі, просторі кабінети відділів бібліотеки, читальна зала понад 310 кв. м, комфортні умови роботи бібліотекарів – ось якою стала нова бібліотека. Урочисте відкриття бібліотеки було заплановано на листопад і Олена Дем'янівна з нетерпінням очікувала на цю визначну подію. Однак сталося так, що вона потрапила в травматологічне відділення міської лікарні і до кінця своїх днів дуже жалкувала, що так і не побачила простору світлу читальну залу з кондиціонером, довідково-бібліографічний відділ, в якому тепло і затишно, і нові меблі у бібліотеці [8, с. 145–146].

Після жахливої травми, яка перевернула життя Олени Дем'янівни, її забрала до себе на постійне проживання племінниця Тамара, у село Теремля що на Тячівщині. У численних листах, які вона писала своїм бібліотечним колегам до останнього дня свого життя, Олена Дем'янівна розповідала про гарне ставлення до себе її родини, про турботу її племінниці, сумувала за своїми колегами, за своєю наступницею Ларисою Мельник, яка стала для нею частиною її родини. В кожному листі відчувався великий сум за рідною бібліотекою.

Роки самовідданої праці принесли Олені Дем'янівні успіх і визнання, про що свідчить ряд спеціалізованих видань. Її ім'я занесли у довідкове видання «Бібліотечне Закарпаття: сторінки історії та сучасності» (Ужгород, 2000); «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003 рік» (Ужгород, 2002); «Українські бібліографи» (Київ, 2004) та інші [1, с. 469].

Життєвий шлях Олени Закривидороги закінчився у мальовничому селі на Тячівщині 6 березня 2012 року. У цьому селі Олену Дем'янівну знали, любили, поважали, бо багато з цих селян закінчували Ужгородський університет, а значить, неодноразово зверталися до неї по допомогу, пам'ятали її, тут вона любила відпочивати у своєї племінниці Тамари, спілкуватися з рідними, тут і закінчився її життєвий шлях [5, с. 213].

Олена Закривидорога – видатний бібліографічний діяч Закарпаття. Її дослідження поповнюють бібліографічну скарбницю України, а життєвий шлях – приклад сумлінного служіння бібліотечній справі. Завдяки цьому її ім'я назавжди залишиться на сторінках історії творення найбільшої бібліотеки Закарпаття – Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Література:

Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: від джерел до сучасності : монографія / редкол. : М. М. Медведь, О. В. Бряник, В. В. Воробець, Л. О. Мельник ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т», Наук. б-ка Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2021. 572 с.

Федака С. Карпатознавець незвичної долі: закарпатському бібліографу номер один виповнилося 80. Олена Закривидорога – книгознавець, бібліограф, педагог : зб. матеріалів, присвяч. 90-річчю від дня народження / уклад. : В. В. Воробець, Л. О. Мельник, С. П. Слепньова ; відп. за вип. М. М. Медведь ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т», Наук. б-ка УжНУ. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2014. С. 147.

Падак В. І. Золоті літа Олени Дем'янівни : [до 75-річчя від дня народження О. Д. Закривидороги]. Ріо-інформ. 1998. 4 лип. С. 16.

Олашин Микола. Олена Дем'янівна Закривидорога: 90-річчя від дня народження учасниці війни, високопрофесійного бібліотекаря, активного громадського діяча (1923–2012). Олена Закривидорога – книгознавець, бібліограф, педагог : зб. матеріалів, присвяч. 90-річчю від дня народження / уклад. : В. В. Воробець, Л. О. Мельник, С. П. Слепньова ; відп. за вип. М. М. Медведь ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т», Наук. б-ка УжНУ. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2014. С. 5–10.

Мельник Л. Бібліограф Олена Дем'янівна Закривидорога: (До 90-річчя

від дня народження). Науковий вісник Ужгородського університету: Сер.: Філологія. Соціальні комунікації ; голов. ред. Ю. М. Бідзіля. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2013. С. 210–213.

Олена Закривидорога – книгознавець, бібліограф, педагог : зб. матеріалів, присвяч. 90-річчю від дня народження / уклад. : В. В. Воробець, Л. О. Мельник, С. П. Слепньова ; відп. за вип. М. М. Медведь ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка УжНУ. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2014. 180 с.

Люта О. Пишаюся тим, що можу сказати: «Я вчилася у Олени Дем’янівни». Олена Закривидорога – книгознавець, бібліограф, педагог : зб. матеріалів, присвяч. 90-річчю від дня народження / уклад. : В. В. Воробець, Л. О. Мельник, С. П. Слепньова ; відп. за вип. М. М. Медведь ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка УжНУ. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2014. С. 142.

Гуцько Н. Справа на все життя. Олена Закривидорога – книгознавець, бібліограф, педагог : зб. матеріалів, присвяч. 90-річчю від дня народження / уклад. : В. В. Воробець, Л. О. Мельник, С. П. Слепньова ; відп. за вип. М. М. Медведь ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка УжНУ. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2014. С. 144.

ELENA DEMYANIVNA ZAKRIVYDOROGA – BEREHYNIA OF THE TRANSCARPATHIAN BIBLIOGRAPHY:

to the 100th anniversary of the day of birth

Olesya Fetko,

Scientific Library of Uzhgorod National University

Librarian of the 1st category

ORCID 0000-0003-0928-4823

Annotation. The life and creative path of the bibliographer Olena Demyanivna Zakryvidoroga (1923-2012) - a long-term employee of the Scientific Library of the Uzhgorod National University - is highlighted. The milestones of her work biography are characterized, which coincided with the period of formation of the largest library in Transcarpathia.

Key words: Scientific library of Uzhgorod National University, Olena Zakryvydoroga, history of bibliography of Transcarpathia, Uzhgorod National University, Bibliographic indexes,

